

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi

Hafta 14

D. Laiklik

1. Tanım ve Kavramlar

Laik sözcüğü dilimize Fransızca “laique” kelimesinden gelmiştir. Bu kelimenin aslı ise Yunanca “laikos”tur. Laikos, “halka, kalabalığa ait” anlamına gelmektedir. Bu kelime din işleriyle uğraşmayan kişi veya ruhban sınıfının dışındaki insan anlamına gelmektedir. Sonraları bu kelimeye felsefe, siyaset ve hukuk açısından çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Bu anlamların içindeki noktaları özetlediğimiz zaman ortaya çıkan sonuç sade bir tanımı da getirmektedir. Bu tanıma göre laiklik; devlet işleriyle din işlerinin birbirinden ayrılması ve devletin siyasal, iktisadi ve hukuki düzeninde sadece aklın egemenliğinin kabul edilmesi demektir. Bugün ise hukuki manada devlet ile din işlerinin ayrılığı, devletin vicdan hürriyetini gerçekleşmesinde tarafsız kalmasıdır. Değişik bir ifadeyle, devletin Allah ile kul arasından çekilmesi ve dinin de devlet işlerine karışmaması, yani akıl ile imanın yetki alanlarının birbirinden ayrılmasıdır.

Laikliğin iki temel unsuru ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, laik devlette devletin dini mevcut değildir. Devlet vatandaşları arasında inanan ve inanmayan ayırımı yapmaz. İkincisi ise laik devlette kişiler din, inanç ve ibadet hürriyetine sahiptirler. Devlet din ve inanç hürriyetinin bütün dinler için eşit bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve o dine inananların veya inanmayanların özgürlükten doğan haklarını kullanmalarını engelleyecek tüm engelleri kaldırmak, karşıt saldırıları da önlemek zorundadır.

2. Türkiye’de Laiklik

Laiklik kelimesi bize ilk defa Meşrutiyet döneminde “lâ dinî” ve “lâ ruhanî” şekliyle girmiş ve kullanılmıştır. Günümüzdeki laik kelimesinin ifade ettiği modern manaya kavuşması ise Tanzimat ile birlikte başlar. Gülhane Hattı Hümayunu’nda din ve mezhep hürriyeti öngörülmüş, 1876 “Kânun-i Esâsî”nin 11. maddesi ile gerçekleşen laikliğe doğru yöneliş, anayasa teminatı altına alınmıştır. 1909 tarihli Kânun-i Esâsî ile bu durum aynı şekilde muhafaza edilmiştir. Yeni Türk Devleti 1921 tarihli “Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu”nda Millî Hakimiyet ilkesi ön planda tutulmak suretiyle lâiklik anlayışının gerçekleşmesinde bir adım daha atılmıştır. Nihayet Osmanlı Devleti anayasalarında ve yeni Türk Devleti’nin 1921 ve 1924 Anayasalarında mevcudiyetini muhafaza eden “Devletin dini, din-i İslâm’dır” ibaresi 10 Nisan 1928 tarihli 1222 sayılı kanunla yapılan bir anayasa değişikliği ile kaldırılmış, 5 Şubat 1937 tarih ve 3115 sayılı kanunla “Laiklik” bir anayasa ilkesi olarak yerini almıştır.

3. Atatürk'ün Laiklik Anlayışı

Atatürk'ün laiklik anlayışı çağdaş uygarlığın gerektirdiği laiklik anlayışını temel almıştır. Bu laiklik anlayışında vicdan özgürlüğü ön planda bulunur. Bununla birlikte Atatürk, dinin kötü amaçlar için kullanılmasına hiçbir zaman müsaade etmemiştir. Bunu ifade ederken şunları söylemektedir: “mensubu olmakla şeref duyduğumuz İslâm Dini’ni, yüzyıllardan beri alışılmış olduğu üzere bir politika aracı olmaktan kurtarmak ve yüceltmenin şart olduğu gerçeğini gözlemlemekteyiz”. Atatürk, bu çerçeve içinde dini siyasete alet etmek isteyen politikacıların bütün istekler ile bu konuda göstermiş oldukları yıkıcı hareketlere karşı set çekmiştir.

Çoğu zaman bir yönü ile ele alınan laiklik, birbirini tamamlayan aşağıdaki temel unsurlardan oluşmaktadır:

- a) Laikliğin bir unsuru, din ve vicdan hürriyetidir. Teokratik bir devlet kurma amacına yönelik olmamak kaydıyla anayasada yer aldığı şekliyle “herkes vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir”. Daha açık bir ifadeyle, her ferdin bir dine inanmak veya inanmamak hürriyeti vardır.
- b) Laikliğin ikinci unsuru resmî bir devlet dininin bulunmamasıdır. Daha önce lâik devlet tanımında da ifade edildiği gibi, lâik devlette din, bir vicdan sorunu olduğu, dolayısıyla devlet belli bir dinin kurallarını vatandaşlarına benimsetmek ve uygulatmak için zorlayıcı kurallar koyamaması,
- c) Laikliğin üçüncü unsuru, devletin din ve mezhepleri ne olursa olsun yurttaşlara eşit işlem yapması gerektiğidir.
- d) Laikliğin dördüncü ve çok önemli bir unsuru, devlet yönetiminin din kurallarına göre değil, toplum ihtiyaçlarına, akla, bilime, hayatın gerçeklerine göre yürütülmesidir. Yani, din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılmasıdır.
- e) Laikliğin beşinci unsuru olarak eğitimin lâik, akılcı ve çağdaş esaslara göre düzenlenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, Atatürk Türk Milleti’ne laiklik anlayışı kazandırmakla kalmamış, bu konudaki uygulamaları ile toplumun gelişimini, önünü tıkayan engelleri de ortadan kaldırmıştır.

E. Devletçilik

1. Tanım ve Kavramlar

Devlet kelimesi, Batı dillerinde etat, stato, staat gibi hepsi Latince ayakta durmak, hal ve vaziyet anlamlarına gelen Status gibi tek bir kaynağı olan kelimelerin karşılığı olarak kullanılmaktadır. İngilizce state kelimesi, devlet karşılığı olarak kullanılmıştır. Bu kelime; hal, vaziyet, debdebe, tantana, ihtişam, devlet, hükümet, eyalet, memleket, devlet idaresi, hükümet idaresi bilgisi, siyaset gibi anlamlara gelmektedir.

Dilimize Arapçadan intikal etmiş olan devlet kelimesi; menşeyinden itibaren, gerek Araplarda, gerek biz de ve diğer Müslüman Türklerde mevki, itibar, şeref, ikbal, nüfuz, iktidar, saltanat, mülk, ülke gibi çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Devletin bir diğer manası, günümüzde en çok kullanılan manasıdır. “Başka bir ülkeye bağlı olmadan kendi başına yönetilen hükümet ve ülke” şeklindeki manası bugün için devlet denildiğinde ilk akla gelen anlamdır.

2. Atatürk’ün Devletçilik Anlayışı

Atatürk’ün devlet anlayışına göre; bir devlet; millet, ülke, egemenlik ve politik örgütlenme olarak dört öğeden oluşmaktadır. Büyüklükleri ne olursa olsun bütün devletlerde bir insan kitlesi yani devleti meydana getiren millet, bu milletin üzerinde yaşadığı toprak ve bu toprak üzerinde yaşayan milletin içinden çıkardığı bir güçle teşkilatlanması ve düzeni sağlayan öğelerin oluşması gerekir. Zira bir devletin en önemli özelliği siyasal, sosyal, hukuksal ve ekonomik bir düzene sahip olmasıdır.

Atatürk’ün devlet anlayışı; milli iradenin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu esasına dayanır. Buradan hareketle, egemenliğin kullanılması hiçbir suretle, hiçbir kimseye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse ve organ, kaynağını anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz. Türkiye Cumhuriyeti’nin yapısı ile ilgili prensipleri bu şekilde tespit eden Atatürk, devletin vazifeleri ve niteliği ile ilgili ilkeleri de zamanla ve şartların gereğini göz önünde tutarak belirlemiştir.

Dünya’nın ve Türkiye’nin içinde bulunduğu durum ve şartları iyi bilen Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye’nin kalkınmasının, Türkiye şartlarından doğan ve kendisine has bir uygulama olan devletçilik prensibi ile gerçekleşeceğini, daha 1 Mart 1922 tarihinde meclisin üçüncü toplanma yılı münasebetiyle yaptığı konuşmasında dile getirmiştir.

Devletçilik; devlet yetkilerinin artması, genişlemesi, kamu hizmet ve faaliyetlerinin yayılması demektir. Devletçilik; bir tür devlet müdahalesi, daha önce devletin faaliyet alanına girmeyen

konularda kamu menfaati nedeniyle devletin bu alana karışması, katılması, müdahalesi demektir. Devletçilikte devlet, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın temel faktörü, hareket ettirici gücü olmuştur.

Türkiye’de özel teşebbüsün ve şahıs sermayelerinin zayıf oluşu, devletçiliği benimsemeye tarihi zorunluluğun başka bir gereği olmuştur. Yeni Türkiye Cumhuriyeti ekonomik açıdan zayıf ve güçsüzdü. Gerekli sermaye birikimi yoktu. Toplum ekonomik gelişme için gerekli bilgi ve teknolojiye de sahip değildi. Ülkenin acilen çözmesi gereken ulaşım, enerji ve eğitim gibi problemleri vardı. Devletin desteği olmadan özel kesimin bu problemleri çözmesi ise mümkün değildi. Atatürk siyasi bağımsızlığı kazanır kazanmaz, Türkiye Cumhuriyeti’nin iktisadi bağımsızlığını kazanması için harekete geçti. Bunu yapmak için de Türkiye’nin o günkü şartlarına ve kaynaklarına göre en iyi kalkınma süreci Devletçilik politikası ile sağlanabilirdi.

3. Atatürk’ün Devletçilik Politikası’nın Esasları

Atatürk’ün Devletçilik politikaları ve uygulamalarını daha iyi anlayabilmek ve kavrayabilmek için bu politikanın esasını teşkil eden bazı hususları maddeler halinde tespit etmek gerekmektedir.

a. Atatürk’ün Devletçilik ilkesi kendinden önce uygulanmış ideolojilerden farklıdır:

Atatürk’ün devletçilik ilkesi, tamamen ülkenin kendi şartlarına bağlı olarak doğmuş bir uygulamadır. Hiçbir zaman herhangi bir ideoloji bağına kapılmadan, toplumun hızlı kalkınmasını ve refaha ulaşmasını sağlayacak araçlardan yararlanma yoluna gidilmiştir. Bu yapılırken de herhangi bir sistem alıp uygulanmak yerine, ülke koşullarının gerektirdiği uygulamalardan sonuca gidilmeye çalışılmıştır. Atatürk bu hususu şu sözleriyle açıklamıştır: “Türkiye’nin tatbik ettiği devletçilik sistemi, on dokuzuncu asırdan beri sosyalizm nazariyecilerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu Türkiye’nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye’ye has bir sistemdir.” Atatürk’ün bu konuşmasında özel teşebbüs ile kamu teşebbüsünün birlikte karma bir modeli meydana getirmesine de değinmektedir. Atatürk döneminde uygulanan devletçilik; ne sadece özel girişime dayanan bir liberalizm hareketi, ne de ağırlığın tamamen devlete yüklendiği bir sosyalist sistemdir. Bu uygulama Atatürk tarafından ortaya konan, kendine has, Türkiye şartlarından doğmuş, fert-devlet bütünleşmesinin ekonomik ve sosyal alanlarda güç kazandığı devletçilik anlayışıdır.

b. Atatürk'ün Devletçilik anlayışında devlet müdahalesi çeşitli amaçlara yönelik olarak yapılmıştır:

Atatürk'ün devletçilik politikası denilince geniş anlamıyla, yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınmasını gerçekleştirmek üzere attığı siyasi, sosyal ve ekonomik adımlar ve bu adımların devlet tarafından doğudan doğruya veya dolaylı olarak uygulamaya konulduğu kanun ve idari tasarrufların genel durumu anlaşılır. Ancak bu genel ve geniş tarif, sınırsız bir müdahale ve fertlerin serbest faaliyetlerinin engellenmesi gibi anlaşılmamalıdır. Zira Atatürk'ün devletçiliği bir yandan siyasi alanda olduğu gibi, ekonomik alanda da bağımsızlığı sağlamak için devletleştirme yolunu seçerken, diğer yandan da halkın ezilmesini önlemek amacıyla müdahale etmeyi ve yatırımcılığı düşünmüştür. Ayrıca devlet yatırım alanlarına direkt olarak girmemiş, özel teşebbüsün teşviklere rağmen başaramadığı, acil ihtiyaç arz eden alanlarda faaliyette bulunmuştur.

Atatürk'ün devletçilik anlayışında müdahale, çeşitli amaçlara yönelik olarak yapılmıştır. Bunlardan ilki, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte devletleştirme ve millileştirme şeklinde olmuştur. Bu da, yabancıların elinde bulunan demiryolları, limanlar, hava gazı şirketi, elektrik gibi alt yapı hizmetlerinde gerçekleştirilmiştir. Devlet müdahaleciliğinin bir başka hedefi de sosyal adaleti sağlamak, ülke içindeki yerli müteşebbislerin çıkarlarını korumaktır.

c. Atatürk'ün devletçilik anlayışı planlı ekonomiyi zorunlu kılmaktadır:

Devletçilik, ferdin ticaret ve sanayi işletmeleri kurma ve işletme hakkını sınırlamadığından, özel sektörle devlet sektörünü de eşit şartlar altında bulundurmaktır. Bu gereklilik ise devletçiliği planlamaya götürmektedir. Plan, önce resmi sektörle özel sektör arasında dengenin sağlanması için gereklidir. Ayrıca devlet yatırımı ve işletmeciliği devlete yük teşkil ettiğinden, devletin ekonomik hayata aktif olarak katılması da planı gerekli kılar. Milli sermayeyi israftan kaçındırmak ve milli menfaatlerimizin ahenkli bir şekilde yürütülmesi için devletin yol gösterici ve koruyucu rolünü etkin kılar.

Atatürk'ün devletçilik uygulaması içindeki plan anlayışı, ekonomik ve sosyal refaha ulaşmak için mevcut kaynakların gerçekçi şekilde kullanımını sağlayan bir uygulamaydı. Yapılan planla, varılacak hedefler tespit edilerek ekonomik ve sosyal kalkınma gerçekleştirilmeye çalışılır. Atatürk'ün planlama anlayışı piyasa ekonomisinde ortaya çıkan sapmaları düzeltmek amacına yönelmekle birlikte, kamu kesimi için emredici ve özel kesim için yol göstericidir.

Atatürk, Türk toplumunun mümkün olduğu kadar kısa sürede kalkınabilmesi için ekonomik ve sosyal kalkınmayı bir bütün olarak ele almıştır. Böyle bir kalkınmanın da ancak planlı bir şekilde gerçekleşebileceği inancındadır. Ne var ki Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan inkılâpların yerleşmesi ve alt yapı gibi öncelikli sorunların bulunması, plan uygulamasını geciktirmiştir.

d. Devletçilik özel teşebbüsü ve devlet işletmeciliğini bir arada dengeli bir şekilde bulundurmaya gerekli kılar:

Atatürk'ün devlet anlayışında, devletin belli başlı görevleri vardır. Savunma, güvenlik, yargı, sağlık, yollar gibi kamu yararını doğrudan ilgilendiren, devletin vazgeçemeyeceği asli görevleri olduğu gibi; eğitim, sanat, ulaşım hizmetleri, orman ve maden rejimini düzenleme, sanayileşmeyi sağlama ve bazı hallerde de doğrudan veya dolaylı olarak ticari hayata da hizmet amacı ile müdahale devletin isteğe bağlı görevleri arasındadır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, Atatürk devletçilik politikası çerçevesinde toplum yararı düşüncesi ile gerekli görerek bu ikinci sıradaki görevleri de yerine getirmiştir.

Ancak, özel teşebbüsün el atmadığı, atamayacağı veya atması doğru olmayan zaruri sahalar dışında devletin yatırım ve işletmeciliği düşünülmemiştir. Ekonomik hayatta ferdin potansiyelini kullanmak esastır. Esas üretim görevini özel teşebbüs yürütecek, devlet de bunu kontrol edecek ve vergisini alacaktır. Yani Atatürk'ün devletçiliği ferdi teşebbüsü esas alan, özel sektöre yönelen, onu teşvik eden, gerekince de ona yardım eden, sosyal devlet sınırlarında kalan bir devletçiliktir.

Devletçilik ilkesine göre, kamu yararı olan büyük kuruluşlar devlet eliyle ve planlı bir şekilde yapılacak, devlet özel teşebbüs için milli sermayeyi israf etmekten kaçınmak ve milli menfaatlerimizin ahenkli bir şekilde yürümesini sağlamak için yol gösterici ve koruyucu rolü oynayacaktır.

e. Devletçilik çeşitli yönleri ile sosyal kalkınma imkanlarını da sağlamıştır:

Atatürk'ün devletçilik ilkesinin amacı; Türkiye'yi sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmaktır. Atatürk, toplumun sağlıklı bir şekilde sosyal dengeyi koruyarak kalkınmasını düşündüğü gibi, milli egemenlik ve kişisel özgürlüklere de önem vermiştir. Atatürk'ün devletçilik ilkesi, Türkiye'nin modern bir devlet olma, milli bir kültüre kavuşabilme ve demokratik bir düzen içinde gelişerek iktisadi bağımsızlığına kavuşabilme

imkanlarını hazırlamak üzere devletin yüklenebileceği görev ve yükümlülüklerin bütününden ibarettir. Bu itibarla Atatürk'ün devletçiliği, tamimiyle demokrasi ve hürriyet rejimi içinde kalan ve en mühim vasfı ve hususiyeti iktisadi sahada rehberlik olan bir devletçiliktir.

Devletçilik çeşitli yönleri ile toplumsal refaha yönelik olmuş, özellikle geri kalmış bölgelerin kalkınmasına yardımda bulunmuştur. Geri kalmış bölgelerde iş gücü oluşturulmuş, ekonomik kalkınmanın yanı sıra sosyal ve kültürel kalkınma imkanları da o bölgelere taşınmıştır. Devlet işletmeciliği, bu geri kalmış bölgelerde büyük rizikolara göğüs gererek kurulmuş, hususi teşebbüsün cesaret edemediği ve talebin çok zayıf olduğu yerlerde modern işletmeciliği getirerek başarılı sonuçlar almıştır. Devlet işletmeleri, sıkıntılı harp yıllarında üreticinin yanı sıra tüketiciye de yararlı olmuş, düzenli fiyatlarla mal satımı sağlamıştır. Dar gelirlilere, memur ve işçilere ve asker ailelerine, Sümerbank eliyle yapılan satışlar sosyal amaca yönelik olmuştur.

Atatürk'ün devletçilik ilkesinin ekonomik, sosyal ve siyasal olduğu kadar kültürel boyutu da vardır. Atatürk hayatı boyunca milli bir kültür oluşturma mücadelesi vermiştir. Milli bir devlet oluşturma yolunda Milli Mücadele'nin liderliğini yapan ve sonunda Türk Milletine bağımsızlığına kavuşturan Atatürk, milli kültür kavramı üzerinde önemle durmuştur. Atatürk ne pahasına olursa olsun Türk toplumunun çağdaş medeniyet seviyesine yükselmesini değil, milli kültür temelleri üzerinde dünyadaki gelişmeleri yakından takip ederek sağlanacak kalkınmayı öngörmektedir.

Sonuç olarak, Atatürk'ün devletçiliği sanıldığı gibi sırf bir ekonomik sistem değildir. Ekonomiyle birlikte, devletçilik bilhassa sosyal, ahlaki ve millidir ve Türkiye'nin modern bir millet olma, milli kültüre kavuşabilme ve demokratik bir düzen içinde gelişerek iktisadi bağımsızlığını kazanabilme imkanlarını hazırlamak üzere devletin yüklenebileceği vazife ve mükellefiyetlerin bütününden ibarettir.

F. İnkılâpçılık

1. Tanım ve Kavramlar

İnkılâp, kelime anlamı ile değişme, bir halden başka bir hale dönmeyi ifade eder. Bir milletin sahip olduğu siyasi, sosyal ve askeri alanlardaki kurumların devlet eliyle makul ve ölçülü metotlarla köklü bir şekilde değiştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Batı dillerindeki karşılığı

Revolution'dur. Revolution kelimesi; ani ve şiddetli, kökten bir değişikliği ifade etmek üzere ilk defa 1789 Fransız İnkılâbı ile kullanılmaya başlanmıştır.

İnkılâp kelimesi geniş ve dar manada olmak üzere iki anlama sahiptir. Dar anlamda inkılâp, sosyal hayatta ve sosyal müesseselerde belli yönlerden meydana gelen köklü değişimdir. Bu değişim, gelişim şeklinde ve genel anlamda inkılâbın ana amacına uygun olarak gerçekleşir. Milliyetçilik prensibinin tabii bir sonucu olarak dil ve tarih inkılâpları, batılılaşma prensibinin de sonucu olarak Şapka ve Harf inkılâbının kabulü ve devletin laikleştirilmesi dar anlamda inkılâbı ifade eder. Geniş anlamı ile de, Milli Mücadele dönemini de içine alan Büyük Türk İnkılâbı ifade edilmektedir.

İnkılâp, basit bir olay değildir. Bir ülkenin sosyal bünyesinin kökten ve genel olarak değişikliğini ifade eder. Önemli bir halk hareketi olarak görülür ve genellikle kuvvet kullanımını gerekli kılar. İnkılâp, yeni bir sosyal düzenin yerleşmesi amacına yönelik olarak da bir tür iktidarı ele geçirme tekniğidir. Ancak iktidarların değişmesi kolay olmaz. Bu türden değişikliklere toplum düzeninin tepkisi sert olur. İşte, iktidarların tarihi ve sosyal gelişim önünde direnmeleri, inkılâbı halk hareketi olarak zorunlu kılmıştır. İnkılâp kaçınılmaz bir gelişmenin biraz sert ve çabuklaştırılmış şeklidir.

2. Atatürkçü Düşünce Sistemi'nde İnkılâpçılık

İnkılâbın tanımını en güzel biçimde Atatürk'te buluyoruz. Atatürk'e göre; Türk inkılâbı, Türk Milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseleri koymuş olmaktadır. Atatürk bu anlatımı ile inkılâbın basit bir yönetim değişikliği olmadığını, temel kurumlarda da bir değişmeyi ifade ettiğini ve Türk inkılâbının çağdaşlaşmaya yönelik karakterini de vurgulamıştır.

Türk İnkılâbı'nın özelliklerini de tespit eden Atatürk, Türk İnkılâbı'nın ilk anda işaret ettiği ihtilâl manasından başka, ondan daha geniş bir değişikliği ifade ettiğini belirtmektedir. Bugünkü devlet şekli, asırlardan beri gelen eski şekilleri ortadan kaldıran, en gelişmiş tarz olmuştur. Millet varlığını devam ettirmesi için fertleri arasında düşündüğü müşterek bağ din ve mezhep bağlantısı yerine Türk milliyeti olmuştur. Atatürk, milletin gerçekleştirdiği bu yeniliklerin herhangi bir ihtilalden çok fazla, çok yüksek olan inkılâplardan olduğunu vurgulamaktadır.

Cumhuriyetin 10. yıldönümü münasebetiyle 29 Ekim 1933 günü yaptığı konuşmasında Atatürk, “Türk İnkılâbı kurucudur. Türk İhtilâli, yüksek bir insanî ülkü ile birleşmiş vatanperverlik eseridir. Çocuklarına, bütün güzellikleri ve bütün büyüklükleri görmek ve aynı zamanda bütün sefaletlere acımak sanatını öğretmektedir. Bu inkılâbın ateşli ve imanlı bir yapıcısı sıfatıyla dünyaya açık yürekle, samimiyetle ve dostlukla bakıyorum. Bu heyecan ve büyük sevinç gününde size bu samimî teminatı vermekledir ki, memleketlerinize karşı olan hissiyatımı en iyi bir tarzda ifade etmiş oluyorum” demiştir.

İnkılâbın temel prensibi ise Türk devletinin yeniden yapılmasıdır. Atatürk gerçekleştirilen Türk İnkılâplarının bu temel prensibini şu şekilde tarif etmektedir: “Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağımıza uygun ve bütün mana ve biçimiyle medenî bir toplum haline ulaştırmaktadır. İnkılâplarımızın temel prensibi budur.” Atatürk’ün görüşü açısından İnkılâpçılığa baktığımız zaman belirtilmesi gereken noktalar şunlardır: İnkılâp her hal ve şart içinde bir ilericilik, yenileşmek ve bir çağdaşlaşmaktır. Çağın gerisinde kalmış müesseseleri ortadan kaldırmaktır. Yerlerine de ileri, gelişmiş müesseseleri getirmektir. Bütün bu yenilikleri yaparken de milliyetçi ve medeniyetçi temellere dayanmak esas olacaktır.

3. Türk İnkılâbının Korunması

İnkılâpların yapılması kadar önemli olan bir husus da gerçekleştirilen bu inkılâpların korunması idi. Atatürk, Türk İnkılâbının korunması ve geliştirilmesi konusu üzerinde çeşitli konuşmalarında ısrarla ve özenle durmuştur. Bir konuşmasında “Biz, büyük bir inkılâp yaptık. Memleketi bir çağdan alıp yeni bir çağa götürdük. Birçok eski müesseseleri yıktık. Bunların binlerce tarafları vardır. Fırsat beklediklerini unutmamak lâzım. En ileri demokrasilerde bile rejimi korumak için, sert tedbirlere müracaat edilmiştir. Bize gelince, inkılâbı koruyacak tedbirlere daha çok muhtacız” demektedir. İnkılâpların çok yeni olduğunu, kökleşip benimsendiği takdirde sağlamlaşacağını vurgulamıştır.

İnkılâpları yaşama ve yaşatmada esas, inkılâpları yaygınlaştırmaktır. Halka, millete mal etmektir. Ancak bu suretle Türk toplumu, medeniyet yolunda ve Türklüğünün idraki içinde, daima dinamik halde bulunabilir. Kökleşmeyi sağlayabilir. İnkılâbın felsefesi korunmadıkça inkılâplar ne korunabilir, ne yaşanıp yaşatılabilir. Ne de daha yüksek düzeylere ulaşmak imkânına kavuşulabilir.

Atatürk inkılâbın korunması kadar savunulması gerektiğini düşünüyordu. Zira her köklü değişim toplumun bir kısım mensuplarını memnun ederken, elbette başka kesimlerinin menfaatlerine veya inançlarına aykırı düşebilirdi. Hele Türk İnkılâbı gibi yüzyıllardır süregelen ve modern devlet hayatıyla bağdaşması mümkün olmayan bazı değer, inanç ve geleneklerin tasfiyesine yönelmiş bir kültür inkılâbında pek çok kişinin getirilen yenilikleri hiç değilse başlangıçta benimsememesi hatta direnmesi mümkündür. Ancak yeniliklere taraftar olanların bu inkılâpların ne gibi kanaatlere ve düşüncelere dayanılarak yapıldığını anlatmaları gerekmektedir. Bu tabii tepkilere karşı inkılâbı kararlılıkla korumak gerekir. Zira İnkılâpların geleceğinin güvence altına alınması zarurî ve mecburidir.

II. Bütünleyici İlkeler

A. Millî Egemenlik

Millî egemenlik ilkesi, bütün alanlarda karar verme yetkisinin, milletin ya da milleti temsil eden bir tüzel kişiliğin elinde olması, millet adına, milletin geleceği adına verilecek kararların yine millet tarafından verilmesidir. Türk milletinin millî egemenliğinin kurtuluş savaşı öncesinde bulunmadığı kesin olarak bilinmektedir. Osmanlı Devleti, Türk milletini temsil edemediği gibi Türk milletinin çıkarlarını da gözetmiyor, Anadolu’da yaşayan Türkler, her türlü gelişmeden uzak bulunuyordu. Osmanlı Devleti’nin siyasî yapısı da millî egemenliğin gözetilmesini imkânsız kılıyordu.

Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin siyasî ve askerî gücünün büyük ölçüde kırılması, egemenliğin yabancı ülkelere, Amerika ve İngiltere’ye devredilerek milletin kurtulabileceği tezinin ortaya atılmasına sebep olmuştur. Bu şekilde bir çözüm yolunun bulunması, kurtuluş savaşı yapılmadan Türklerin hakkını savunma iddiasında olmuştur.

Anadolu’da Kurtuluş savaşının kazanılması ile Türk milletinin millî egemenliği ve millî bağımsızlığı gerçekleştirilmiş oldu. Kurtuluş savaşının başlangıcında, Amasya Genelgesi’nde 21 Haziran 1919 gecesi Mustafa Kemal Paşa’nın belirttiği “milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır” ifadesi, milletin kendi geleceğine kendi mukadderatına el koyması, egemenliği kendi dışındaki güçlerden geri alması manasını ifade etmektedir.

23 Nisan 1923 tarihinde TBMM’nin açılması ile egemenliğin kayıtsız ve şartsız millete ait olacağı, egemenlik savaşının millet adına yürütüleceği kurul meydana getirildi. Kurtuluş savaşında, Anadolu’da savaşın kazanılması ile egemenliğin saltanata iade ve teslim edilmesi

için mücadele verilmemiştir. Mustafa Kemal Paşa, egemenlik konusunda şu değerlendirmeleri getirmektedir;

“- Devletin sahip olduğu kuvveti ifade ederken bu kuvveti kendine özgü diye nitelendiriyoruz. Gerçekten de devleti oluşturan milletin üzerinde etkisini sürdüren kuvvet, kişi olarak kimse tarafından verilmiş değildir. O siyasî nüfûzdur ki devlet kavramının özünde vardır ve devlet onu halk üzerinde uygulamak ve milleti dışa ve diğer milletlere karşı savunmak yetkisine sahiptir. Bu siyasî kuvvete egemenlik denir”.

Türkiye Devleti’nin yönetiminin parlamenter çoğunluğa dayalı oluşu ve Millet Meclisi’nin yönetimi egemenliğin sahibi olan halk adına sürdürmesi, millî egemenliğin çağdaş bir yönetim biçimini ortaya koyduğunu göstermektedir.

B. Millî Bağımsızlık

Bağımsızlık, bir ülkenin başka ülkeler karşısında vereceği her türlü kararda sadece kendi çıkarlarını gözetmesi, başka devletlerin çıkarlarını gözetmemesi, uluslararası meselelere de kendi çıkarları açısından yaklaşım gösterebilmesi ve onların denetimi altına girmemesidir. Uluslararası bağımsızlık ilkesi, iki veya daha fazla devletin birbirleri ile yaptıkları antlaşma ve sözleşmelerde mütakabiliyet (karşılıklılık) ilkesinin geçerli olması sonucunu doğurmuştur. Mütakabiliyet ilkesini bozucu hükümler bulunduran antlaşmalar, bu antlaşmayı imzalayan ülkelerden birinin bağımsızlığını zedeleyici durumda olmaktadır.

Bağımsızlığın göstergeleri, bağımsız bir siyasî yönetim, bağımsız bir hukuk sistemi, bağımsız güçlü bir ekonomik yapı, millî bir para sistemi ile ulusal bir bayraktır.

Birinci Dünya Savaşı sonrası, İstanbul hükûmetinin temsilcisi olan Rauf Bey’in imzaladığı 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Anlaşması, Osmanlı Devleti’nin bağımsızlığını büyük ölçüde yitirdiğinin bir belgesidir. Anlaşmanın yedinci maddesinde itilaf devletlerinin Anadolu’yu işgal hakkını saklı tutması, Türk milletinin geleceğinin işgalci devletlerin inisiyatifine verildiğini belgeliyordu.

Mustafa Kemal Paşa, Amasya Genelgesinde yer alan “ -Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir. Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır” ifadesi ile Türk milletinin kurtuluş savaşını başlatarak millî bağımsızlığın işgalci İtilaf devletlerine ve Yunanistan’a karşı ancak millî güçle ve millî birlikle kazanabileceğini vurgulamıştır. Erzurum Kongresi’nde de millî bağımsızlığın temel prensip olduğu, azınlıklara ve diğer devletlere millî

bağımsızlığı bozucu imtiyaz tanınamayacağı karar altına alınmıştır. Yine Millî bağımsızlığın temeli olarak Misâk-ı Millî sınırları içindeki bölgelerin düşman işgalinden kurtarılması gereği ortaya çıkmıştır.

Sivas Kongresi'nde bazı kongre üyeleri, millî bağımsızlığın kısmen göz ardı edilerek Amerika mandası altına girmenin Türkiye'nin kurtuluşunu temin edeceğini savunmuşlardır. Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa'nın müdahalesi ile yurdun kurtuluşunda tam bağımsızlık ilkesi kabul edilmiştir. Kurtuluş savaşının kazanılmış, ardından Türk ulusunun bağımsızlığını yok edici Sevr Antlaşması iptal edilerek Türk ulusunun bağımsız temsilcileri, Batılı devletlerle müzakerelere girişip Lozan Antlaşması'nı imzalamışlar ve Türkiye Devleti'nin bağımsızlığı diğer bütün devletler tarafından kabul edilmiştir. Türkiye'nin diğer devletlerle ilişkisi, Lozan Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile tam bağımsızlık ilkesine dayalı siyasî zemine oturmuş oldu. Türkiye, bundan sonraki devirde Türkiye, dış ilişkilerde bağımsızlık, millî çıkarlar ve karşılıklı komşuluk ilişkilerini gözeterek hareket etmiştir.

Atatürk, bağımsızlık konusunda şu değerlendirmeleri yapmaktadır.

“- Arzumuz, dışarıda bağımsızlık, içerde kayıtsız şartsız millî egemenliği korumaktan ibarettir”.

“ - Artık Türkiye'nin devlet siyaseti, millî sınırları içinde egemenliğine dayalı bağımsız yaşamaktır. Bu günkü millî hükûmetimizin hareket kuralı budur”.

“ - Milletlerarası anlaşmazlıklar ancak iyi niyetle ve genel çıkarlar adına karşılıklı fedakârlık yolu ile halledilebilir”.

Atatürk, millî bağımsızlığın temininde siyasî bağımsızlık yanında ekonomik bağımsızlığa da dikkat çekmiş, ekonomik açıdan tam bağımsız bir duruma gelmeden siyasî bağımsızlığın da tam olarak sağlanmış olamayacağını belirtmiştir.

C. Millî Dış Siyaset

Atatürk'ün vurguladığı millî bağımsızlık, dünya ülkelerinden kopuk, kendi içine kapalı bir siyasî sistem içinde yaşamayı öngörmediği gibi dış dünyanın öngördüğü bütün hususların ülke içinde sorgulanmadan uygulanmasına da izin vermez. Bu çerçevede millîlik, Türkiye'nin dünya ülkeleri içinde saygın yerini almasıdır. Türkiye Cumhuriyeti, herhangi ekonomik veya siyasî platformun peyki, uzantısı olamaz, olmamalıdır. Türkiye uluslararası devlet

bloklaşmaları içinde ancak kendi millî çıkarlarını gözeterek yer alabilir. Atatürk, Türk dış siyaseti hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır;

“- Dış siyasetimizde başka bir devletin hukukuna tecavüz yoktur. Ancak hakkımızı, hayatımızı, memleketimizi, namusumuzu savunuyoruz ve savunacağız”.

D. Yurtta Barış-Dünyada Barış

“Yurtta Barış, Dünyada Barış” ilkesi, yurt içinde millî birlik ve güven içinde yaşamayı, yurt dışında ise milletler ailesinin bir üyesi olarak barış ve güvenlik içinde yaşamayı hedefleyen ilkedir. Bu ilke, dünya ile barışık olmanın ön şartı olarak ülkede güvenlik ve refah içinde bulunmayı öngörür. Önce ülke içindeki barışı sonra da dünyadaki barışı tesis etmeyi, sağlamayı amaçlar. Siyaset bilimi içinde de doğru yaklaşım budur. Ülkelerinde yaşayan insanlar arasında barış ve güveni oluşturamayan devletler dünyada da barış kaynağı olarak değil, siyasî kaos ve kargaşa kaynağı olarak devletler arası mücadele sahası halinde gündeme gelirler.

Türkiye Cumhuriyeti, bu ilke çerçevesinde önce vatandaşlarının huzur ve güvenliğini temin edecek ve bu ülkeyi insan haklarının korunup yaşandığı bir ülke haline getirecektir. Bunu gerçekteştirirken ülke bütünlüğüne yönelen tehditleri demokratik ve hukuki yollarla ortadan kaldıracaktır. Ülke içinde Cumhuriyet sisteminin amacı, Türk milletinin mutlu ve müreffeh yaşamasını temin etmektir. Atatürk, Türk milletinin ulaştığı bu sosyal huzuru şu şekilde belirtmektedir:

“ - Devleti ve hükûmeti kendi mal ve koruyucusu tanımak bir millet için büyük bir şereftir. Türk milleti, bu sonuca Cumhuriyetle varmış ve her yıl bunun artan olumlu sonuçlarını görmüş ve göstermiştir. Milletimizin maddî ve manevî huzuruna, her şeyden fazla önem verişimizin ne kadar yerinde olduğu anlaşılıyor”.

Yurtta barış, devlet ile milletin ortak geleceğe yönelik olarak aynı amaç etrafında kenetlenmesi ile olur. Bu ortak gelecek ise Yirmi birinci asrın çağdaş uygar devleti ve milleti olabilmektir.

Dünyada barış ise uluslararası camiada bölgesel ve evrensel sorunların çözümüne katkı sağlamakla gerçekteşir. Bu çerçevede Türkiye, dünyada uluslar ailesinin bir üyesi olarak devletlerarası barış kuruluşlarına üyedir. Bu camiaya üye olmasından kaynaklanan sorumlulukları vardır. Dünya barışının sağlanması için terörist faaliyetlerin yok edilmesine

çalışır. Bu konuda diğer devletlerle işbirliği yapar. Türkiye Cumhuriyeti, milletlerarası barışın korunmasına ve milletlerarası işbirliği ve yardımlaşmaya yönelik hareketlere taraftar olmuş, bu yönde kurulan kuruluşlara katılmıştır.

Türkiye, bu çerçevede Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından kurulan Milletler Cemiyeti'ne katılmış, Milletler Cemiyeti'nin öngördüğü ortak güvenlik sisteminin uygulanmasına ve gerçekleştirilmesine çalışmıştır. Yine savaşa karşı mücadele veren Briand Kellog Paketi'na katılarak uluslararası anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesine katkı vermiştir. Türkiye'nin bu barışçı politikası Atatürk'ün ölümünden sonra da devam etmiştir. Türkiye Atatürk'ten sonra Birleşmiş Milletler gibi uluslararası teşkilatlara üye olarak “Yurtta Sulh, Dünyada Sulh” anlayışını sürdürme kararlılığını göstermiştir.

E. Bilimsellik ve Akılcılık

Atatürk'ün bütün davranışlarında bilime uygun, akılcı bir yaklaşımın bulunduğu görülmektedir. Atatürk'ün akılcı olması ve bilime değer vermesi, gerçekçi bir anlayışta olmasından kaynaklanıyordu. Dini, kişisel vicdan ve özel hayatın konusu kabul eden Atatürk diğer bütün alanlarda bilimin ve aklın rehberliğini kabul etmiş, daima aklın ve bilimin yolundan yürümüştür.

Osmanlı Devleti'nde yapılan reformlarla çağı yakalamanın zorluğunu gören Atatürk, bilimin ve teknolojinin ülkeye gelmesi için ayrıca bilim evi diyebileceğimiz üniversiteleri faaliyete geçirmiş, bilim üreten merkezler kurmuştur. Bu ileri görüşlülüğün cumhuriyetin ilk yıllarında görülmüş olması takdire değerdir.

Atatürk, her türlü akılcı ve bilimsel gelişmenin özgür düşünce ile gerçekleşeceğini ortaya koymuştur:

“ -Bütün ilerlemeler insan fikrinin eseridir. Fikri harekete geçirmek, birinci işimiz olmalıdır. Bir kere millet benliğine hakim olsun ve düşünebilsin yeter! Başlangıçta hatalı düşünse de, az zaman sonra bu hatayı düzeltebilir... Fikir bir kere faaliyete başladı mı, her şey yavaş yavaş düzene girer ve düzelir. Fikrin serbest hareketi ise ancak kişinin düşündüğünü serbest olarak söylemeli, yazmalı ve verdiği karara göre teşebbüse geçmek özgürlüğüne sahip olmasıyla mümkündür”.

Atatürk, yaşadığı devirde bu görüşlerini hayata geçirerek çağa uygun bir medenî yapı oluşturma, bilim ve teknikte gelişme süreci içine girme ve donuk bir medeniyet içinde kalmama konusunda her türlü atılımı yapmıştır.

F. Batılılaşma

Türkiye'nin batılılaşma süreci, Osmanlı Devleti devrinde başlamış olmakla birlikte, planlı Batılılaşma sürecinin Atatürk devrinde başladığını belirtmek gerekir. Türkiye, kurtuluş savaşını Batılı devletlere karşı yürütürken asıl amaç olarak Batı dünyasından kopmayı hedeflemedi. Kurtuluş savaşındaki amaç, Batı Dünyası'nın Türkiye'yi yok etmesini önlemektir. Buna rağmen Türkiye, Lozan Antlaşması'ndan sonra her alanda Batı ile uygarlık yolunda diyaloga girmiş, bu ilişkilerinin olumlu sonucunu da görmüştür. Atatürk İnkılâbının hedefi olan çağdaş uygarlık seviyesi, Batı Medeniyetinin temsil ettiği medenî seviyedir.

Atatürk İnkılâbı, Müslüman uluslara yönelik olarak, batılı medenî değerleri kabul edip her alanda ilerlemek açısından çok önemli bir değişim sürecini başlatmış oldu.

“- Gelişmenin amacı, insanları birbirine benzetmektir. Dünya birliğe doğru yürümektedir. İnsanlar arasında sınıf, derece, ahlak, elbise, din, ölçü farkı gittikçe azalmaktadır... Birliğe doğru yürüyüş barışa doğru da yürüyüş demektir”.

Türk İnkılâbı, batıya yönelmekle, onun hayat görüşüne katılmıştır. Batıyla bütünleşen bu yol, siyasî alanda demokratik yönetim esaslarının kabulüyle, hukuk alanında laik ve medenî bir hukuk yapısının kabulüyle, eğitimde medreseden millî eğitime geçiş ile kılık kıyafette festen şapkaya geçişle kendini göstermektedir.

Atatürk, Batı Medeniyeti'nin sadece bilim ve ahlak anlayışını değil dünya görüşünü de benimsemeyi ilke edinmiştir.

G. İnsan Sevgisi

Düşünce tarihinde medeniyetin tek ölçütü vardır; insana verilen değer. Türk milleti, yapısı gereği tarihin her devrinde insan sevgisini ön plana çıkaran bir ulustur. Türk İnkılâbı insan sevgisini daha da geliştirmiştir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde insanın ihtiyaçları, hakları, özgürlükleri, refahı hep ön planda tutulmuştur. Atatürk, kişi hak ve özgürlüklerini geliştirerek özgür yurttaş bilinci uyandırmaya çalışmıştır.

Türk İnkılâbı, temel ilkeleriyle insani bir karaktere sahiptir. Türk milliyetçiliğinin esası milletlerarası iyi ilişkilere ve dostluğa dayanır.

- Cumhuriyetçilik, her bir insanın görüşünün ülke için önemli olduğundan hareketle çoğunluk yönetimini benimser.

- Laiklik, kişilerin din ve vicdan özgürlüğünü teminat altına alır. Çoğunluktaki dinî görüşlerin azınlıktaki dinî görüşlere tahakkümünü engellemeyi amaçlar.

- Devletçilik, ekonominin toplumsal dengeleri bozmasını engelleyerek sosyal adaleti sağlamayı amaçlar.

- Halkçılık, toplumsal eşitliğin temin edilerek demokrasinin başarıya ulaşmasını sağlar.

- İnkılâpçılık ise insan düşüncesindeki sürekli değişimi ve hayatın gelişmesini esas alır.

Atatürk ilkeleri, insanı bir bütün halinde toplum içinde, aile içinde, kendi iç dünyasında, hukuk ve devlet karşısında hep sorumlu ve bilinçli bir yurttaş sayar. Onun diğer yurttaşlara da saygılı olmasını, onların haklarına değer vermesini ister. Bu sebeple yeni Türk toplumu, bilinçli ve birbirine saygılı bireylerden oluşur. Sonuç olarak, insanlık sevgisi, hoşgörü ile insanlık anlayışı, bütün unsurlarıyla birlikte Atatürkçü düşünce sistemi içinde yerini almıştır.